

הלכות והליכות בענין ספירת העומר

יום, והיו מונים וסופרים כל אחד לעצמו, ומכאן קבעו חז"ל כיון שאין לנו קרבן ולא עומר אנו סופרים בשביל שמחת התורה כמו שמנו ישראל (ר"ן סוף פסחים).

מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר (ויקרא כג טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות" (רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה כב).

טעם אחר: משל לאדם שהיה בבית האסורים וצק למלך להתירו וקבע לו זמן להתירו ולתת לו את בתו לאשה, והולך ומונה וסופר עד בא הזמן, כך עשו ישראל ביציאתם ממצרים (שהוא בית האסורים) עד מתן תורה (דהוי כבת של המלך) (אבודרהם ספירת העומר בשם המדרש).

שרשי המצווה
לפי שכל עיקרו של עם ישראל אינו אלא התורה ומפני התורה שמים וארץ נבראו כדכתיב (ירמיהו לג כ) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקי שמים וארץ לא שמתי", ויציאת מצרים היתה עבור קבלת התורה כדכתיב (שמות ג יב) "בהוציאך את העם תעבדון את האלוהים על ההר הזה" וזהו עיקר הגאולה של ישראל.

טעם אחר: לפי שארץ ישראל היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסא (עיין תוס' ב"מ כת, א ד"ה המשה עשר), וירושלם במבורה, הרי שתי מאות לכל צד, ובעשרים יום ילך לביתו, כי מהלך אדם בינוני עשר פרסאות ליום, ובעשרים יום יחזור לירושלים לרגל חג השבועות, הרי ארבעים יום, ושבעה שבתות הרי מ"ז יום, נשארו עוד שני ימים להתעכב בביתו, לכך ציווה הקב"ה למנות, שלא ישכח ושלא יתעכב בביתו יותר משני ימים (מנהגי מהר"י טירנא, בין פסח לשבועות).

ולכן נצטוונו לספור ממחרת יו"ט של פסח עד יום מתן תורה להראות את בנפשנו את הרצון שלנו מתי יגיע היום הזה כי ליום זה אנו כל כך מחכים ומצפים (חינוך מצווה שו).

חיוב דאורייתא או דרבנן

בזמן שבית המקדש היה קיים, מצוות ספירת העומר היתה מדאורייתא לפי כל הדעות

טעם המצווה
לפי שהעולם שרוי בצער מפסח ועד שבועות על התבואה ועל האילנות כדאיתא בר"ה (ט"ז ע"א) "אמר ר"י משום רבי עקיבא מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברך לכם פירות האילן, ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, כדי שיתברך לכם גשמי שנה,

בזמן הזה נחלקו הפוסקים אם הוי מדאורייתא או מדרבנן, נפק"מ במסופק אם ספר שאם הוי ספק דאורייתא הולכים לחומרא ואם אינו אלא מדבנן הולכים לקולא,

לפיכך צווה הקב"ה לספור בימים אלו כדי שנזכור צער העולם ונשוב לו בלבב שלם ולהתחנן לפניו לרחם עלינו ועל הארץ שתהינה התבואות כתיקונן, שהם סיבת חיינו שאם אין קמה אין תורה (אבודרהם ספירת העומר).

יש אומרים שהוי מדרבנן, הטעם: לפי שאין עומר, וחייב התורה הוא לספור מקרבן העומר עד קרבן של שתי הלחם, ועכשיו לא שייך בן (ר"ן שלהי פסחים), וכן כתב במשנ"ב (תפס ס"ק יד) שדעת רוב הפוסקים דהוי רק מדרבנן זכר למקדש.

טעם אחר: מפני שימים אלו הם ימי מלאכת השדה והיו מפוזרים כל אחד בגורנו, ולכן ציוונו לספור כדי שלא ישכחו מחמת עבודתם את זמן עלייתם לרגל (אבודרהם ספירת העומר).

הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פ"ז הלכה כד) כתב שהוי מצווה מדאורייתא בזמן הזה, וז"ל: "מצות עשה לספור שבע שבועות תמימות מיום הבאת העומר ומצווה זו על כל איש מישראל בכל מקום ובכל זמן" וכו', **והטעם:** מפני שעיקר ספירה היא על מתן

טעם אחר: זכר לספירת העומר שספרו בזמן המקדש והר"ן מביא מדרש שבשעה שאמר להם משה "תעבדון את האלוהים על ההר הזה" אמרו לו ישראל מתי נעבוד, אמר להם משה לסוף חמישים

תורה ושייך גם בזמן הזה, אלא שהקב"ה צווה להביא קרבנות תחילה וסוף, עומר שעורים בתחילה ובסוף הימים, כדי להורות לנו שבלי תורה כבהמות נדמו, לפי שהשעורים מאכל בהמה הם (ערה"ש תפ"ד).

נשים בספירה

יש אומרים: שנשים פטורות מלספור (משנ"ב תפ"ט ס"ק ג) וכתב **המגן אברהם** (תפ"ט א) מיהו כבר שוויהו עליהו חובה (משנ"ב שם),

והטעם דאינו סופרות משום שהוי מצווה שהזמן גרמא ופטורות (רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה כד), **טעם אחר:** דודאי ישבחו יום אחד מהמת המרהה, וגם על פי רוב אינם יודעים פירוש המילות (משנ"ב תפ"ט ס"ק ג, בשם ספר שולחן שלמה),

תחילת הספירה

במוצאי פסח אחר תפילת ערבית מתחילים לספור שבעה שבועות (או"ח תפ"ט א). כדכתיב (ויקרא כג טו) "וספרתם לך ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה" ויום השבת הכוונה יום ראשון של פסח שעליו דיבר הכתוב, שהוא יו"ט ששבתים בו ממלאכה ועל זה אומר הפסוק ממחרת שהוא מ"ז בניסן תספרו "שבע שבועות תמימות" (לבוש תפ"ט א).

זמן הספירה

מצווה מן המובחר לספור בתחילת הלילה, **והטעם:** בכדי שיהיה "שבע שבתות תמימות" (לבוש תפ"ט א).

והטעם שסופרים בלילה והוא כתיב "חמישים יום" (ויקרא כג טז)

לפי שלומדים מהפסוק (ויקרא כג טו) "תמימות תהינה" שצריך לספור בתחילת היממה היינו בלילה. **טעם אחר:** לפי שבליילה בני אדם אינם טרודים במלאכתם (מטה משה תרצ).

והטעם שסופרים מ"ט יום, אף שבפסוק (ויקרא כג - טז) נאמר "עד

ממחרת השבת תספרו חמישים יום"

ביאור א: כוונת הכתוב היא "עד ממחרת השבת השביעית" שהוא יום החמישים עד אז "תספורו" ולא עד בכלל.

ביאור ב: דחמישים יום הולך על המשך הפסוק (שם כג טו) "והקרבתם" והביאור עד ממחרת השבת תספרו ולא עד בכלל, "חמישים יום והקרבתם" כלומר ביום החמישים אז "והקרבת מנחה חדשה".

ביאור ג: כיון דכתיב "שבע שבועות תספר לך" אין לספור יותר משבעה שבועות ומה שכתוב "תספרו חמישים יום" ל"ק מידי שכן

דרך המקרא כשמגיע למספר עשרות פוחת אחד מחשבון כמו שמצאנו "כל הנפש לבית יעקב ..שבעים נפש" (בראשית מו כז) וכן (במדבר כה ג) "ארבעים יכנו" (אבודרהם ספירת העומר).

מי שיש לו מנין קבוע למעריב אינו צריך לספור ספירת העומר

ביחידות בתחילת הלילה.

לפי שספירת העומר היא דבר שנשכח ביחידות ואם יהיה הדבר מסור ליחידים שיספרו בתחילת הלילה קרוב לודאי שיבואו לשכוח לספור, משא"כ כשקבוע במנין לאחר התפילה (שו"ת שבה"ל חלקו ס"ג).

טעם אחר: לפי שתדיר ואינו תדיר, תדיר קודם, וק"ש ותפילה תדיר יותר מספירת העומר (ביה"ל חלקו ס"ג).

טעם אחר: לפי שמצות ספירת העומר לכתחילה צריך לקימה בציבור וברוב עם (של"ה פסחים פ' נר מצווה ד"ה וכתב).

שכח לספור בתחילת הלילה הולך וסופר כל הלילה (טור תפ"ט א),

והטעם: כשם שקצירת העומר היתה כשרה כל הלילה דכתיב (ויקרא כג יב) "ביום הניפכם את העומר", כך הספירה כשרה כל הלילה (לבוש תפ"ט א).

טעם אחר: דכל שלא עבר הלילה לא יוצא מכלל "תמימות תהינה" (משנ"ב תפ"ט ס"ק ד).

ספירת העומר בציבור

מצווה מיוחדת לספור בציבור, והטעם: משום דכרוב עם הדרת מלך כמו שמצאנו בקצירת העומר שהיה נקצר בעסק גדול (סדר היום סדר ספירת העומר, יסוד ושורש העבודה שער ט פרק שמיני, מנחות סה, א).

טעם אחר כתב השל"ה: במקום שיש חבורה שמתפללים בזמנו ראוי להתחבר להם בימי הספירה, כי אז מצווה גוררת מצווה ק"ש בזמנו וספירת העומר (של"ה פסחים ג ע"ב, הובא בכה"ש תפ"ט ב).

טעם אחר: כדי שלא ישכח לספור (שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' מח אות ב).

חיוב הספירה

מצווה על כל איש ישראל לספור לעצמו (טור תפ"ט א), **ומנין**

מדכתיב בקרא (ויקרא כג טו) "וספרתם לכם" ולא כתיב "וספרת לך" כמו ביובל שהכוונה לב"ד, ומזה לומדים "לכם" לכל אחד ואחד (מ"ז תפ"ט ה, משנ"ב תפ"ט ס"ק ה).

ספירה בפה: מצוות ספירת העומר היא בפה (פ"ח תפ"ט ב) **והטעם:**

דכתיב (ויקרא כג טו) "וספרתם לכם" וספרתם משמע בפה (פ"ח שם).

מקום הברכה

יש הנוהגים: לספור ספירת העומר לפני "עלינו לשבח" (משנ"ב תפט ס"ק ב), **ויש הנוהגים:** לספור אחרי אמירת "עלינו לשבח" ובקדיש יתום שלאחריו (הגר"א מע"ר ס"ט).

הטעם שסופרים בסוף התפילה ולא בתחילתה

[ובפרט לשיטות שספירת העומר מדאורייתא ואף לחולקים יש לה סמך מהתורה]

לפי שבדורות הראשונים היה מנהגם להתפלל ערבית קודם הלילה, ובסיום מעריב התחיל הלילה ואז היו סופרים כדין בתחילת הלילה (בה"ל תפט א ד"ה אחר בשם ספר מור וקציעה).

טעם אחר: דמדינא צריך להקדים ק"ש ותפילה לפי שהוא תדיר (היי אדם מ"ז).

הטעם לנוהגים לספור לפני "עלינו לשבח"

לפי שכל כמה שאפשר להקדים הספירה מקדימים כדי שיהיה תמימות (משנ"ב תפט ס"ק ב).

טעם אחר: לפי שאחר הספירה אומרים פסוקים ומומרים ולא תקנו לומר אחריהם קדיש לכן סופרים לפני "עלינו" בכדי שהקדיש שאחר "עלינו" יעלה גם על הפסוקים הנ"ל (סידור בעל התניא).

טעם אחר: לפי ש"עלינו" נאמר על הרוב כעין סילוק אחר התפילה או אחר מצווה, כגון ברית, או קידוש לבנה, ולכן סופרים העומר ואחר כך אומרים בסיום התפילה "עלינו לשבח" (ספר מנחת העומר ס"ק לג).

הטעם לנוהגים לספור אחרי "עלינו"

כיון שתפילת עלינו נתקנה כחלק מהתפילה וספירת העומר מצוה בפני עצמה לכן אין להפסיק את התפילה במצווה אחרת (ליקושי דינים וביאורים למעשה רב כב סט).

במנהג לספור שנית אחר תפילת שחרית

יש הנוהגים: בכל יום אחר תפילת שחרית שסופר החזן מה שספרו בלילה בלא ברכה וחוזרים הציבור לספור עימו, **והטעם:** כדי שאם אחד שכח לספור בתחילת הלילה תעלה לו ספירה של הבוקר ויוכל להמשיך לספור עם ברכה (כה"ח תפט פ).

צורת הברכה

"הנני מוכן" לפני הברכה

יש הנוהגים: לומר "הנני מוכן..." לפני מצות ספירת העומר והוא על פי הזוהר דכל מילי דקדושה בעי הזמנה (ספר מאורי אור).

"אמירת מצות עשה" הטעם לאומרים לפני הברכה "הנני מוכן"

ומזמן לקיים מצוות עשה של ספירת העומר לסוברים שמצות ספירת העומר אינה מדאורייתא, כמו כן בהמשך כשאומרים "כמו שכתוב בתורה" הרי היום לא נכתב בתורה אלא מדרבנן,

ובישוב הנוסח יש לבאר הכוונה שסופר לשם מצווה, ומצוות עשה הכוונה למצוות עשה מדרבנן, ובמה שאומר כמו שכתוב בתורה הכוונה שרבנן תיקנו כמו שכתוב בתורה (הליכות שלמה י"א ב).

ויש שכתבו שאין לומר מצוות עשה מטעם דלעיל אלא אומרים "מצות ספירת העומר" (ספר יד בספירת העומר סימן ה הערה א).

כמו שכתוב "וספרתם לכם.. מנחה חדשה" (ויקרא כג טז)

הטעם שמזכירים "מנחה חדשה" והרי מצווה זו אינה שייכת למצות העומר, לפי שהוא פסוק אחד משלימים עד סופו כדי לא להפסיק באמצע פסוק כדאמרינן במגילה (כב ע"א) כל פסוק שלא פסקו משה אנן לא פסקינן (סידור עיון תפילה).

הש"ץ סופר תחילה

נוהגים שהש"ץ סופר תחילה (שו"ת הרשב"א ח"א תכו), **והטעם** לפי שיש אנשים שאינם יודעים מספר הימים ואם יברכו ולא ידעו מספר הימים ברכתם תהיה לבטלה לכן תקנו שיברך הש"ץ תחילה כדי להזכיר לקהל כמה הם ימי הספירה (מועד לכל חי סימן ה ס"ק יט).

הרב או האב"ד סופר

יש מקומות שמכבדים את הרב לספור (אוצר כל מנהגי ישורון מב ב), **והטעם:** כדי לא לבייש את החזן אם שכח לספור מאחד מהימים ספירת העומר (דרכי חיים ושלום אות תרכה).

טעם אחר: לפי שחוששים שאדם שאינו בן תורה יסבור שהוא מוציא את הקהל בספירתו ואחר כך יברכו הקהל והוי ברכה לבטלה (ספר מטעמים החדש אות ספירה).

עמידה בברכות ובספירה

מצוה לכתחילה לספור במעומד (היי אדם כלל קלא ד), וצריך לעמוד משעה שמתחיל הברכה (משנ"ב תפט ס"ק ו).

והטעם: ככל ברכות המצווה דצריך לכתחילה לברך בעמידה (שעה"צ שם בשם המור ובי" ס"ח). ספר במיושב יצא (משנ"ב תפט ס"ק ו).

טעם אחר: כדילפינן מהפסוק (דברים טז ט) "בקמה תחל לספור" אל תקרא בקמה אלא בקומה דהיינו בקמה קומה זקופה (שו תפט ב).

טעם אחר: משום שהוקש ספירה לקצירה, מה קצירה במעומד אף ברכה במעומד (שבלי הלקט רלד).

טעם אחר: והוא על פי הזוהר בפרשת תצוה (דף תסג) דספירת העומר הוא ענין גדול כתפילת שמונ"ע ולכן צריך לברך בעמידה בשמונ"ע (ערוה"ש תפמ).

רמז לעמידה בשעת הספירה: דכתיב (משלי יט כא) **"עצת ה' היא תקום"**, **עצת ר"ת עומר ציצת תפילין "היא תעמוד"** בזה תעמוד (הגהות מוהר"א אזולאי תפמ ב).

הטעם שסופר גם הימים וגם השבעות

משום דתרי קראי כתיבי, חד קרא על שבועות כדכתיב (דברים טז ט) **"שבעה שבועות תספר לך"** וכן כתיב (ויקרא כג טו) **"וספרתם לכם שבע שבתות תמימות"**, משמע שבועות, ואידך קרא כתיב (ויקרא כג טז) **"תספרו חמישים יום"** משמע שצריך לספור הימים ולכן סופרים הימים והשבועות (מנחות סו, א).

הרחמן, מזמור "אלהים יחננו", אנא בכוח, וריבוננו של עולם

יש הנוהגים: לומר אחר הספירה **"הרחמן יבנה בית המקדש במהרה בימינו"** (אבודרהם ספירת העומר), **והטעם:** כיון שחיוב הספירה הוא מדרבנן לפי שאין לנו היום מקום הקרבת העומר, לכן אנו מתפללים שיבנה בית המקדש במהרה, ונקיים מצות הקרבת העומר כתיקונה (לבוש תפמ א). **טעם אחר:** מתפללים שיבנה בית המקדש ונקיים את מצוות ספירת העומר מן התורה ולא כמו שהיא עתה מדרבנן זכר למקדש (לבוש תפמ א).

"מזמור למנצח בנגינות" – יש הנוהגים לומר מזמור זה (משנ"ב תפמ ס"ק ו) **והטעם:** לפי שיש בו מ"ט תיבות כמספר הימים שסופרים בו העומר מלבד מהפסוק הראשון שהוא פתיחת המזמור, **ועוד** שיש בו שבעה פסוקים חוץ מהפסוק הראשון שהם כנגד ז' שבועות של ספירת העומר (ערוה"ש תפמ ה).

"אנא בכוח" ו"ריבוננו של עולם": הטעם שאומרים **"אנא בכוח"** ו"ריבוננו של עולם" לטהרת הנפש שנפגמה בעוונות (שו"ע הרב תפמ יא).

טעם אחר שאומרים "אנא בכוח": לפי שבאנא בכוח יש ז' פסוקים כנגד שבעה שבועות של ספירת העומר (ספר הזכרון לר' יצחק ניסים כרך עמוד קנב הערה 7).

הטעם לנוהגים שלא לומר "ריבוננו של עולם" – וז"ל הערוך השולחן יש שאומרים תחינה ומרבים בעניינים המוסתרים ורבים התרעמו על זה מפני שהם דברים העומדים ברומו של עולם ואין הפרסום ראוי לזה, אבל עכשיו כבר רגילים לאומרו באימה ובהתפעלות הנפש (ערוה"ש תפמ י).

הטעם שאין מברכים "שהחינו" על מצות ספירת העומר

משום שלא מצאנו ברכת שהחינו אלא בדבר שיש בו הנאה, כגון נטילת לולב שהוא בא לשמחה, ותקיעת שופר שהוא זכרון בין ישראל לאביהם שבשמים, ומקרא מגילה דחם רחמנא עליה ופרקינן, ופדיון הבן שמברך לפי שיצא מכלל נפל, משא"כ ספירת העומר אין בו זכר לשום הנאה אלא לעגמת נפש לחורבן בית מקדשינו (שו"ת הרשב"א ח"א סימן קכו).

טעם אחר: משום שהספירה צורך יו"ט וסמכינו על ברכת הזמן של הרגל (לבוש תפמ א).

טעם אחר: לפי שאין הנאה בעצם הספירה **והביאור** ועיקר הספירה היא בשביל היום החמישים (לבוש תפמ).

טעם אחר: משום שהזכרת הספירה הוי עגמת נפש כי בזמן הבית היו מביאים קרבן העומר ועכשיו אין לנו אלא ספירה לזכר בעלמא, וזכירה שיש בה עגמת נפש אין אומרים בה זמן (מוהר"א אזולאי תפמ ו), **יש שמבארים בצורה שונה:** לפי שהוא עגמת נפש לבני חוצה לארץ שאין העומר קרב שם (רבינו ירוחם תשובות הרשב"א).

טעם אחר: לפי שמצות העומר אינה נוהגת בזמן הזה, שמצות העומר היא להביא קרבן מן החדש ועכשיו שאין מקריבים קרבן אין מצות הספירה שלימה, ואין מברכים שהחינו על מצווה שאינה שלמה (כל ב).

טעם אחר: לפי שאין היכר בימים, היינו דשאר החגים שמברכים שהחינו ניכר על ידי מעשה כגון לולב שופר או עצם היו"ט, משא"כ מצות העומר אינה מצווה ניכרת ואין מברכים שהחינו על מצווה שאינה ניכרת (רוקח סימן שעא).

טעם אחר: משום שחוששים שמא ישכח יום אחד ונמצאת ברכת "שהחינו" לבטלה (מט"מ סימן תרסט בשם מהר"ם מינץ).

טעם אחר: דכיון דספירת העומר אינה אלא לזכר בעלמא כדאמרינן במנחות (סו, א) **אמימר** מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ולא מברכים על מצווה שהיא זכר (מטה משה ספירת העומר תרסט).